

RADVILŲ TRIMITAI IR ISTORIJA

Apie tarptautinę mokslinę konferenciją „Kunigaikščiai Radvilos. Garsiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminė“

Tris dienas Radvilų trimitai nešė žinią ir žinias apie save. Vilniuje, Valdovų rūmuose, 2015 m. lapkričio 12–14 d. vyko išskirtinei Lietuvos didikų giminei skirta konferencija. Nacionalinio muziejaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės Valdovų rūmų, Vilniaus universiteto Istorijos fakulteto ir Lietuvos istorijos instituto organizuotas renginys siekė įvairiapusiškai atskleisti šios giminės veiklą ir indėlį į kultūros, meno, religijos, politikos, ūkio ir kitas sritis. Istorinis pažinimas niekada nebūna baigtinis, tad vis klausti ir klausinėti yra neišvengiama; juo labiau pasitelkiant paties konferencijoje dalyvavusio kunigaikščio Motiejaus Radvilos (Maciej Radziwiłł) mintį, dera klausimus užduoti apie tai, kas gyva jau daugiau nei 600 metų.

Valdovų rūmų direktorius dr. Vydas Dolinskas sveikinimo žodyje prasarė, kad pirmiausia buvo planuota surengti vienos dienos nacionalinę konferenciją. Ji turėjo būti skirta konkrečiai Mikalojui Radvilai Juodajam, kurio 500-ąsias gimimo (1515 m.) ir 450-ąsias mirties (1565 m.) metines ir buvo manyta paminėti šia moksline konferencija. Tačiau pjūtis pasirodė esanti didelė: 42 pranešėjai ir pranešėjos sukūrė chronologiškai ir tematiškai išsiplėtusią konferenciją – „Kunigaikščiai Radvilos: garsiausia Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės didikų giminė“.

Šiuo tekstu bus bandoma apžvelgti, kas buvo pasakyta ir apie ką diskutuota per tas tris dienas buvusioje Lietuvos Didžiosios Kuni-

gaikštystės širdyje – Vilniaus Žemutinėje pilyje. Kita vertus, didelė renginio apimtis atsiliepė ir teksto struktūrai: neįmanoma detaliai aptarti kiekvieno perskaityto pranešimo, todėl bus stengiamasi atskleisti visumą.

Pirmoji diena

Pirmasis pirmosios dienos posėdis („Radvilos“) buvo skirtas apskritai Radviloms, kaip giminei ir tam tikram kultūrinės atminties fenomenui.

Prof. dr. Rimvydas Petrauskas apžvelgė giminės vardo (Radvila) susidarymą XV a. antroje pusėje ir Mikalojaus vardo suteikimo pirmagimiams praktikos radimąsi. Visa tai parodyta Radvilų iškilimo valstybėje XV a. pabaigoje–XVI a. pradžioje fone. Prof. habil. dr. Bogusławas Dybašas pateikė Radvilų, kaip bendros lenkų ir lietuvių istorinės atminties fenomeno, koncepciją. Istorikas, prisiminęs savo patirtį bendrų vokiečių ir lenkų atminties vietų (plačiąja prasme) projekte, teigė matęs Radvilas kaip integralią tokios bendros lietuvių ir lenkų atminties dalį; ypač tai iliustravo Bogusławas ir Jonušas Radvilos, įvairiapusiškai išgarsinti H. Sienkiewicziaus XIX a. ir J. Hoffmano (dėl filmo) XX a. Abu profesorių pranešimai nuskambėjo po jau minėto Motiejaus Radvilos kalbos, kuria stengtasi pažvelgti į visą giminės istoriją, jos paveldą ir perspektyvą. Unikaliausia ir svariausia, kad tai buvo padaryta paties Radvilos – kaip jis pats pabrėžė, šeimos nario,

o ne tik palikuonio – akimis. Pats M. Radvila pabandė išskirti giminės klestėjimo laikus, prisiminė karčias ir sudėtingas sovietmečio Lenkijoje patirtis. Tad šitaip buvo sujungta istoriko profesionalo „perskaityta“ realybė, istorinės atminties tyrinėtojo pozicija ir tikra bei gyva savos šeimos atmintis. Šis gana unikalus žiūrų į vienos giminės istoriją lydinys atskleidė ir kultūrinėje, ir asmeninėje atmintyje tarpstančią Radvilų giminės svarbą.

Antrasis tos pačios dienos posėdis („Juodasis“) buvo skirtas tam kertiniam akmeniui, nuo kurio konferencijos gyvatis ir prasidėjo, – žymiajam Mikalojui Radvilai Juodajam (1515–1565). Siekta jį pamatyti įvairiose jo gyvenimo ir veiklos srityse – nuo politikos iki religinių paieškų. Tai, kad dauguma šio posėdžio prelegentų buvo iš Lietuvos, matyt, yra pirminio nacionalinės konferencijos užmanymo ataida.

Tonas buvo užduotas prof. dr. Raimondos Ragauskienės. Istorikė tikrai plačiai pristatė šį Radvilą, aptarė įvairius jo vaidmenis ir reikšmę giminės kontekste. Visa tai buvo išplėta kitų pranešėjų. Pabrėžti Juodojo pasiekimai valstybės vidaus gyvenime: darbas prie Valakų reformos, Lietuvos Statuto koregavimas (tai buvo paminėta ir prof. habil. dr. Andrzejaus Zakrzewskio pranešime „Mikalojus Radvila Juodasis apie teisę ir teisininkus“). Kolega iš Lenkijos atkreipė dėmesį, kad, nors Mikalojus Radvila ir neturėjo teisinio išsilavinimo, jį išmanė, vertino ir diegė, suvokė valstybės dokumento svarbą. Tad valdovo Žygimanto Augusto didiko favoritizavimas buvo sėkmingas – gabus Radvila vedė valstybę didelių pertvarkų metu.

Kita Radvilos veiklos sfera, išplėta prof. dr. Jūratės Kiaupienės, – diplomatija. Ši istorikė daugiausia dėmesio skyrė Livonijos problemai ir Mikalojaus Radvilos Juodojo veikimui joje, pabrėžė jo svarbą derybose su Ordinui ir Rygos miestu. Prie to pridėtinos sėkmingos šio didiko išvykos į Imperijos dvarą 1547 ir 1553 m.

Kitas didžiulės svarbos Radvilos gyvenime dalykas – tikėjimas. Jį plačiausiai aptarė prof. dr. Dainora Pociūtė, nagrinėdama garsųjį Radvilos ir popiežiaus nuncijaus A. Lippomano disputą. Svarbu tai, kad Juodojo tikėjimo kelias buvo nuolatinis ieškojimas, bandymas sintetinti ir sujungti geriausias įvairių konfesinių šakų dalis. Galiausiai doc. dr. Sigitas Narbutas pristatė XVII a. vidurio Alberto Kojalavičiaus-Vijūko vertinimus. Istorikas aptarė minėto autoriaus genealoginius ir heraldinius veikalus. Praėjus šimtmečiui po Juodojo mirties, jėzuitų istorikui aktualiausi, be kita ko, buvo reformacijos skleidimo klausimas ir kunigaikščio titulo suteiktis. Taigi, minėtų istorikų buvo nutapytas įvairiapusės asmenybės – stiprios morališkai ir intelektualiai, tačiau silpnos fiziškai – portretas.

Trečiasis posėdis vadinosi „Religija“. Turbūt nuo šios konferencijos dalies ir prasidėjo stipresnė teminė ir chronologinė fragmentacija – įvairioms problemoms skirti tekstai išsi-skaldydavo laike ir temų lauke: žvilgnis grįžo nuo Mikalojaus Radvilos Juodojo prie visos giminės iki pat XVIII a. Kita vertus, pranešimais vis dėlto buvo parodyta Radvilų giminės religinio gyvenimo įvairovė.

Posėdį pradėjo viešnia dr. Wioletta Pawlowska-Butterwick pranešimu apie vyskupų Alberto ir Jurgio Radvilų politinę ir bažnytinę karjerą. Istorikė teigė, kad turimos žinios nėra itin gausios, ypač Alberto atveju. Buvo pabrėžta politinė vyskupysčių (o kalbant apie Jurgį, žinoma, ir kardinolystės) reikšmė; tokia įtaka mieste ir teismuose naudojosi Albertas. Plačiau Jurgio Radvilos kopimą bažnytinės hierarchijos laiptais – iki Krokuvos vyskupo vietos – aptarė Pawełas Tyszka. Labiausiai buvo pabrėžta šio įvykio, kaip dviejų skirtingų Respublikos grupuočių sankirtos, vieta. Iš esmės susidūrė Lenkijos didžiojo kanclerio Jano Zamoiskio proteguojamo Varmijos vyskupo A. Batoro ir jėzuitų, Petro Skargos ir valdovo Žygimanto

Vazos remiamo Jurgio Radvilos pozicijos. Aptarta, kas nulėmė būtent lietuvių kandidatūrą į Krokuvos vyskupo sostą. Tačiau Radviloms religija nebuvo vien įtakos ir politikos reikalas, tikėjimas buvo esmingas dalykas.

Turėdamas omenyje Radvilų katalikiškosios ir protestantiškosios šakų išsiskyrimą bei gyvą tikėjimą, prof. habil. dr. Tomaszas Kempa pabandė pasekti, kaip veikta tarp giminės solidarumo ir ištikimybės tikėjimui. Žymusis Mikalojaus Radvilos Juodojo palikuonių „sugrįžimas“ į katalikybę neišsiplėtė – Mikalojaus Rudojo šaka liko protestantiška. Būtent religinė šakų skirtybė padiktuodavo ir pozicijų išsiskyrimus, pavyzdžiui, 1588 m. Vilniaus sumaištis, požiūrio į rinktiną valdovą ir nekatalikų teises kontekste. O anos protestantiškos Biržų-Dubingių šakos vaidmenį tikiybėje plėtroje konfesionalizacijos požiūriu ir aptarė doc. habil. dr. Ingė Lukšaitė. Pasauliečio patrono poreikis itin įtraukė Radvilas į evangelikų reformatų veiklą, išsiskleidusią parapinio tinklo stiprinimu, finansine parama leidiniams; šitaip šios šakos santykiui su tikėjimu neapsiribojant vien garsiąja fraze *cuius regio, eius religio*. Tai taikytina ir katalikiškajai Radvilų daliai, net iki reformacijos. Būtent tokį asmenišką ir gilų santykį su tikėjimu liudija habil. dr. Rūtos Janonienės pristatyti giminės donacijos ir rūpestis Šv. Pranciškaus Mažesniųjų brolių ordinu nuo pat jojo atsikėlimo į kunigaikštystę XV a. pabaigoje. Tad Radvilų ir religijos santykis buvo nevienmatas, jis buvo padiktuotas gyvo tikėjimo.

Antra diena

Antroji diena prasidėjo ketvirtuoju posėdžiu „Valstybė“. Šis posėdis iš esmės buvo skirtas aptarti, kaip Radvilos veikė valstybėje. Tam tikra prasme tai buvo politikos – vidaus ir išorės – apžvalga.

Kita vertus, tai nebuvo vien paskirų asmenybių veiklos pristatymai – dr. Tomas Čelkis

šitai patvirtino savo pranešimu. Jis aptarė „Radvilų sienų“ sampratos radimąsi delimitaciniuose valstybės procesuose XV–XVI a. Tie procesai, įgavę pagreitį XV a., pasiekė ir Lietuvos–Livonijos sieną. Čia 1473 m. komisijoje dalyvavo ir Radvila Astikaitis, šitaip palikdamas ir vietinių gyventojų sąmonėje ir atmintyje „Radvilų sienos“ pavadinimą. Nuo čia chronologiškai judėta toliau ir pereita labiau prie personalijų istorijos. Piotras Ląbedžas analizavo Kristupo Radvilos Perkūno ir Jano Zamoiskio bendradarbiavimą XVI a. pabaigoje–XVII a. pradžioje Aiškinta, kaip juos artino opozicija valdovui, bet skyrė požiūris į Maskvą. Su tokiais Radvilų pozicijų nagrinėjimais įvairių klausimų atžvilgiu susiję ir Baltarusijos istoriko dr. Andrejaus Macuko (apie Radvilas politiniame gyvenime XVIII a. trečiame ir ketvirtame dešimtmetyje), ir prof. habil. dr. Andrzejiaus Stroynowskio (apie Nesvyžiaus kunigaikščių pozicijų pokyčius XVIII a.) skaityti pranešimai, vienas kitą savaip papildę. Iš pastarųjų susidarė dinamiškas Radvilų veikimo XVIII a. politiniame gyvenime vaizdas: nuo prisitaikėlių, ieškančių naudos, iki pozicijų atgavimo.

Dar du pranešimai buvo skirti XVII a. įžymiesiems – jau minėtiems Jonušui ir Boguslavui Radviloms. Dr. Anna Kalinowska, apgailestaudama, kad vis dar gajus H. Sienkiewicziaus sukurtas Jonušo įvaizdis, aptarė šio didiko vizitą pas tuometį Anglijos ir Škotijos valdovą Karolį I. Misija, kuria galbūt buvo ieškota potencialių sąjungininkų, turėjo būti Radvilai turininga – audiencijos pas Anglijos karalių, Londono burmistrą, bendrauta su kitais įtakingais asmenimis. Prof. dr. Karin Friedrich iš Škotijos analizavo Boguslavo Radvilos politinės situacijos komplikuotumą. Jis itin sustiprėjo, kai Prūsijos valdytojas Boguslavas buvo įtrauktas į karą prieš Abiejų Tautų Respubliką Brandenburgo pusėje. Šitaip šios europinio masto figūros likimas iš tiesų nepelnytai komplikavosi. Taigi posėdyje buvo aptarti paskirų

asmenybių indėliai ir laikysenos gana ilgą laikotarpį – nuo XV a. iki pat XVIII a.

Penktasis konferencijos posėdis – „Karyba“. Radvilos, kaip vieni svarbiausių valstybės veikėjų, dažnai eidavo ir karinio pobūdžio pareigas. Ypač neramiais bendrosios XVII a. vidurio krizės laikais (šiam posėdyje bene daugiausia dėmesio šiam laikui ir skirta) karyba buvo politikos šerdis, *ergo* ir Radviloms.

Idant būtų pabandyta pateikti nuoseklesnį posėdžio vaizdą, pradėsime nuo dr. Przemysława Gawrono pasisakymo, kaip Biržų Radvilos dalyvavo ginčuose dėl didžiojo etmono kompetencijos XVII a. pradžioje. Žygimantas Vaza siekė etmono galias siaurinti, o Radvilos, ypač Kristupas Perkūnas, aktyviai tam priešinosi. Štai Janas Jerzy Sowa savo pristatymu apie etmono Jonušo Radvilos veiklą karo teismų srityje 1649–1651 m. pademonstravo etmono kompetencijų veikimą. Buvo papasakota, kaip Jonušiui Radvilai sekėsi palaikyti drausmę karinėje stovykloje, su kokiomis problemomis dažniausiai būdavo susiduriama.

Prof. habil. dr. Andrzejus Rachuba kėlė klausimą, ar kiekvienas Radvila turėjo būti etmonas? Tuo buvo klausama, ar Radvilos, ypač Biržų, paeiliui laikydavo etmono buožę dėl savo karinių sugebėjimų, ar dėl kitų priežasčių. Pridurtina, kad šio lenkų istoriko mintys vėliau paskatino gyvą diskusiją dėl šios giminės karvedžių talento ir pasirengimo. Vis dėlto nuspręsta, kad daug ką lemdavo ir politinė įtaka bei ekonominiai pajėgumai, ypač reikalingi etmonui. Posėdį užbaigė Baltarusijos istorikas Mikola Volkau. Jis pristatė Radvilų tvirtovės baltarusiškose žemėse 1654–1667 m. karo su Rusija metu. Kaip teigta, geriausias metas tirti tvirtoves – karas. Tačiau didžioji dalis tvirtovių buvo labiau rezidencinio pobūdžio, tad nepakankamai atliepė gynybinius poreikius. Taigi, šiuo posėdžiu buvo atidžiau žvilgtelėta į Radvilų laimėjimus ir veiklą karo meno srityje.

Šeštasis konferencijos posėdis buvo skirtas ikonografijai. Šioje dalyje daugiausia kalbėjo svečiai iš Lenkijos ir Baltarusijos. Buvo aptarta paskirų Radvilų giminės narių ir apskritai Radvilų ikonografinė situacija, jos detalės.

Dr. Przemysławas Mrozowski pamėgino pažvelgti į XVI a. Radvilų portretus kaip į tikslingai plėtotą giminės strategiją. Be kita ko, tai buvo ir reprezentacinis giminės užmojis, siekiant pabrėžti aukštą kilmingųjų padėtį. Atkreiptas dėmesys į Radvilų Rudojo bei Juodojo, jo sūnaus Mikalojaus Kristupo Našlaitėlio portretus.

Nuo tokio bendro vizijos vaizdo buvo pereita prie konkretumų. Monika Ochnio apžvelgė Varšuvos nacionaliniame muziejuje esantį Nesvyžiaus Radvilų portretų katalogą, atsiradusį ten, kai daug vertybių po 1945 m. buvo tiesiog nacionalizuota. Kalbėtoja aptarė ir kai kuriuos konkrečius Radvilų portretus. Jerzy T. Petrus ir doc. dr. Olga Popko susitelkė į konkrečias asmenybes – atitinkamai kardinolą Jurgį Radvilą ir Karolį Stanislovą Radvilą Teisingąjį. Kardinolo Jurgio Radvilos ikonografija, pranešėjo požiūriu, užima ypatingą vietą Lenkijos portreto istorijoje. Šio asmens portretų būta nemažai ir įvairių, kai kurie itin detalūs ir aukšto meninio lygio, tapę bene etaloniniais – pagal jų braižą kardinolas atpažįstamas ir šiandien. Portretai atitiko ir kardinolo pareigas, būdavo naudojami italų menininkų sprendimai vaizduojant popiežius ir kitus kardinolus. Dr. Olga Popko pasakojo apie konkretų Karolio Stanislovo Radvilos atvaizdą. Tai gana retas karsto portretas (Radvilų giminėje tokių yra tik du), rastas Vokietijoje 2012 m. Kurį laiką nežinota, kam šis sudėtingos ovalo formos metaliniais rėmais atvaizdas buvo skirtas. Galbūt portretas pasiekė Vokietiją iš Palenkės Bialos valdų.

Galiausiai antrąją dieną užbaigė ne moksliniai pranešimai, o puikus koncertas „Svečiuose pas Motiejų Radvilą: Lietuvos Didžiosios Ku-

nigaikštystės diduomenės muzikinė aplinka“. Styginių kvartetas „Art Vio“ atliko įvairius XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios kūrinius, tarp jų kurtus ir vieno iš Radvilų – Motiejaus (1749–1800). Po intensyvios dienos pozityviai nuteikęs koncertas išlydėjo susirinkusiuosius namo ruoštis paskutinei dienai.

Trečia diena

Pirmoji paskutinės dienos dalis buvo skirta kultūrai gana plačia šio žodžio prasme – nuo kaligrafijos iki heraldikos. Šio posėdžio metu iš viso pristatyti net septyni pranešimai. Jais siekta apibūdinti Radvilas kultūroje ir, numanu, kultūrą Radvilose, t. y. ne tik kaip galimus rėmėjus ir mecenatus, bet ir pačius to lauko veikėjus.

Posėdį pradėjusi dr. Rūta Čapaitė apžvelgė kai kurių XVI a. Radvilų rašyseną. Akcentuota, kad dėl aukštos padėties galėjus rašyti netvarkingai, nesibodėta tai daryti dailiai. Istorikė apžvelgė ir kelis iš Radvilų – štai Mikalojus Radvilaitis rašęs dailiai, gal mokytas namuose, o garsioji Barbora Radvilaitė rašė madingu renesansiniu kursyvu. Prof. habil. dr. Dariuszas Chemperekas perėjo nuo to, kaip rašyta, prie to, kas rašyta: apžvelgė garsiojo Jono Kochanovskio poeziją ir ieškojo Radvilų pėdsakų joje. Jų rasdavosi dėl elementarių kontaktų tarp didikų ir poeto, o ir pats Kochanovskis lankėsi Vilniuje, pas Radvilą Juodąjį. Prof. habil. dr. Mariola Jarczykowa vertino Radvilas kaip oratorius. Viešajame gyvenime dalyvaujantiems ir aukštus postus turėjusiems didikams buvo įprasta ir pritinkama sakyti kalbas Seime bei kitur. Kaip ypač gabų oratorių pranešėja išskyrė Kristupą II Radvilą. Radvilų oracijose būdavo gausu bibliinių nuorodų, būta patarlių, net retorinį įspūdį stiprinančių grasinimų.

Po šio pranešimo nutolta nuo žodžio ir rašto kultūros – pasiekta heraldika. Nors dr. Agnė Railaitė-Bardė konferencijoje negalėjo daly-

vauti, jos pranešimas buvo perskaitytas. Jame buvo aptariami Radvilų naudoti jungtiniai herbai: nuo 1547 m. Augsburgė Radviloms suteikto keturių laukų herbo, tapusio visos giminės herbu, iki ilgainiui jungtinių laukų, kuriuose pradėti naudoti ir žmonių herbiniai ženklai. O garsiojoje Leibovičiaus Radvilų portretų galerijoje esančiuose herbuose yra nuorodų net į tariamą romėniškąją Radvilų kilmę. Naujas atradimas buvo pristatytas Krzysztofo Czyżewskio pranešime apie unikalų, tačiau, regis, neišlikusį šv. Sanislovo adoracijos Vavelio Katedroje simbolį – Mikalojaus II Radvilos paaukotą sidabrinį votą su Smolensko atvaizdu. Kalbėtojo nuomone, taip turbūt buvo tikėtasi paramos ši miestą atgaunant iš maskvėnų rankų.

Doc. dr. Anastasios Skepyan pranešimu buvo nutolta nuo kultūros siaurąja prasme – jis buvo skirtas pataurinkio Jonušo Radvilos dvaro, konkrečiau ir plačiaja prasme, organizacijai. Galiausiai intensyvų posėdį užbaigė Kęstutis Gudmantas. Jis pristatė dvi nepublikuotas Radvilų genealogijas iš XVIII a., buvusias Nesvyžiuje, aptarė jų turinį. Labiausiai dėmesys buvo kreipiamas į tai, kaip jose jau pristatomos moterys ir net randasi įvairių legendinių Radvilienų, pavyzdžiui, Vytenio duktė Salnata. Taigi, šiuo posėdžiu buvo aptarti įvairūs kultūros klotai, paliesti Radvilų ir kuriuose patys Radvilos paliko savo įspaudus. Platus temų spektras leido pajusti giminės veiklos diapazoną.

Ir galiausiai paskutinis dienos ir visos konferencijos posėdis – „Topografija“. Jame buvo siekiama aprėpti ir paminėti įvairias vietas, susijusias su Radvilomis, jiems priklausiusias, atkreipti dėmesį, kuo jos išskirtinės.

Posėdį pradėjo doc. dr. Edmundas Rimša. Prelegento pranešimas buvo skirtas privačių Radvilų miestų heraldikai. Jis apibūdino kai kurių miestų herbus ir juos analizavo (Olykos, Klecko, Nesvyžiaus ir kitų). Vėliau trys mokslininkai – prof. dr. Albinas Kuncevičius, prof.

dr. Rimantas Jankauskas ir doc. dr. Rimvydas Laužikas – pristatė Radvilų kapavietės tyrimą Dubingių valdoje.

Vėliau nuo Dubingių buvo pajudėta Vilniaus link: Eimantas Gudas aptarė Radvilų „palikimą“ Vilniaus Žemutinėje pilyje. Ši giminė, ėjusi svarbias pareigas, tarp jų ir Vilniaus vaivados, kašteliono ir vyskupo, reziduodavo Vilniaus pilių teritorijoje. Prof. habil. dr. Tadeusz Bernardowiczius dėmesį nuo giminės posesijų Žemutinėje pilyje perkėlė į Vilniaus miestą apskritai. Tyrinėtojas detaliau aptarė turėtą rezidenciją už Vilnelės prie Šv. Jurgio bažnyčios ir Jonušo Radvilos rūmus – šių kompleksų architektūrą ir galimas įtakas.

Doc. dr. Deimantas Karvelis aptarė išskirtinio objekto – Biržų pilies – statybas XVII a. pradžioje. Jį domino, kaip sugebėta telkti vietos visuomenę, įgyvendinant tokį didžiulį projektą, prie kurio dirbo keli šimtai darbininkų ir tvyrojo, pranešėjo žodžiais, ypatinga socialinė atmosfera. O dr. Gintautas Sliesoriūnas apžvelgė buvusių Biržų Radvilų valdų ir jų archyvo likimą, kai, XVII a. pabaigoje išmirus šiai Radvilų linijai, „be savininkų“ liko apie dešimtadalis LDK teritorijos. Ginčai dėl palikimo iškilo net į tarptautinį lygmenį, lietu ne tik Sapiegas ar Radvilas, o visa istorija baigėsi XVIII a. viduryje.

Dr. Gitana Zujienė aptarė Magdeburgo teisės plitimo ir Radvilų santykį. Istorikė tyrė trijų rūšių Radvilų miestus: 1) savivalda aprūpintus pačių didikų (pvz., Biržai); 2) Radvilų įgytus jau turint šią teisę (pvz., Kėdainiai); 3) jų administruotus savivaldžius valstybės miestus (pvz., Mogiliavas). Rimantas Žirgulis, pristatydamas Kėdainius, pažvelgė į šį miestą kaip į privatų Radvilų miestą. Pranešėjas apgailestavo, kad miesto ikonografija skurdi ir vėlyva, o tai atperka tik turtinga istorija – šešios tarpusios konfesijos ir 300 metų Radvilų istorijos (jį valdė visos trys giminės šakos), nuo pat 1447 m.

Taip ir užsibaigė įspūdinga konferencija, kurios pranešimai, kaip planuojama, atguls į specialų dvikalbį leidinį, kuris turėtų pasirodyti 2016 m. pabaigoje. Konferencija didelė buvo ne tik pranešimų skaičiumi. Joje užsiregistravo ir lankėsi daugiau nei 300 klausytojų. Ir tikrai daug buvo ne tik skaitytų pranešimų, bet ir klausiusiųjų, ir atidžiai sekusių konferenciją (ne tik pačių dalyvių, bet ir studentų ar šiaip besidominčiųjų). Svarbiausia, kaip sakė dr. Vydas Dolinskas, buvo daug peno ir istorikams, ir istorijai prijaučiantiesiems. O paliekant rūmus, neapleido mintis, kad be Radvilų nėra ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės. Tokia tai giminė.

Karolis Čižauskas